

De historicistiske villaer – overflader og detaljer

Overflader og detaljer

De historicistiske villaer i Rosenvængets kvarter har en række karakteristiske detaljer, der går igen, og som det er afgørende vigtigt at passe på, når huset skal sættes i stand eller blot holdes ordentligt ved lige, alt fra murværk og tag til vinduer og døre.

Facader og tage

Facaderne i blank mur har på de tidlige historicistiske villaer kun få egentlige dekorationer. Kvaliteten lå i det omhyggelige håndværk: Studsfuger (de lodrette fuger mellem murstenene) sad præcist over hinanden, og man gjorde sig umage med altid at afslutte murværket ved hjørner og vinduesfalsse med et præcist system af hele, halve og kvarte mursten. Stikkene, de lodrette mursten over vinduer og døre, der skulle fordele vægten af murværket over vinduet ud på hver side af vinduet, kunne være kunstværker i sig selv.

Det blanke murværk var næsten altid muret op med brændte fuger. Det var en på det tidspunkt ret ny teknik, som skyldtes brugen af tidens nye vidundermateriale cement. Man trak den endnu våde fuger over med en konkav fugeske, som hele tiden blev varmet op på et kulbækken. Derved sintredes fugens overflade, så den blev blank og helt præcist formet med en lille bue. Dette gav et fint spil til murens overflade – og det gav, har det senere vist sig, fugerne en meget lang levetid, fordi fugens overflade blev helt lukket af brændingen. Faktisk står mange af husene i Rosenvængets kvarter endnu med de oprindelige fuger efter snart 150 år.

←↑ Dekorationerne er på begge huse ret sparsomme, men de få detaljer, der er, vidner om det fineste håndværk. T.h. Rosenvængets Allé 50, herover Rosenvængets Allé 39.

↓ Det præcise murværk får et fint, raffineret spil i overfladen af de brændte fuger, der er fremhævet med en lille bue. En vigtig detalje, som understreger husets arkitektoniske og håndværksmæssige kvalitet. Rosenvængets Hovedvej 31.

De historicistiske villaer – overflader og detaljer

Husene fra den sene periode er næsten alle udstyret med en række dekorative elementer i puds eller støbt cement, fx indfatninger omkring vinduer, en høj pudset sokkel, eller kvaderpudsede felter, der fremhæver husets hjørner. På de fleste huse står disse elementer i dag hvidmalede, mens de oprindeligt har været malet i en farve, der skulle efterligne grå, rosa eller beige sandsten.

Tagene på de historicistiske villaer er næsten uden undtagelse af naturskifer. Der har i tagene oprindeligt kun været nogle ganske få jerntagvinduer til at give lys til et uudnyttet loft – eller måske til et pigekammer. Ønsket om den sydlandske betoning af facaden snarere end taget gjorde, at man som regel undgik tagkviste. De ville tiltrække sig for meget opmærksomhed og i øvrigt på grund af trempelkonstruktionen komme til at sidde meget højt over tagetagens gulv. De egentlige værelser var placeret i gavlene eller bag frontkvisten, hvor der sad vinduer i facaden.

De historicistiske huse havde alle skifertag fra begyndelsen.

Vinduer og døre

Som noget nyt i sidste halvdel af 1800-tallet kunne man nu producere ruder i relativt stort format. Vinduerne var derfor ikke delt i mange små ruder af sprosser, som tilfældet var tidligere. Tværtimod var man stolt af de store – og kostbare – ruder. Vinduerne var som regel dannebrogsvinduer evt. med en enkelt vandret sprosse i den nederste, høje rude. Sprossen kunne være udført i støbejern for at få den til at se så tynd og elegant ud som muligt. I nogle vinduer i kvarteret er den øverste del af vinduet ikke delt i to rammer som på dannebrogsvinduet, men har kun én rektangulær eller halvrund overramme med en lodret sprosse i støbejern. I overvinduet bund sidder som et tidstypisk træk en lille halvmåne i træ, som sprossen løber af på.

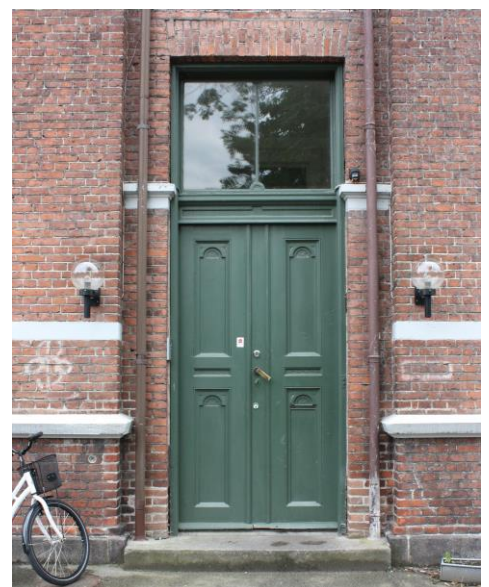
Havedøren, der på husene fra den tidlige periode typisk sad midt på facaden, var en fløjddør, der så vidt muligt var udformet som et

↑ *Det nye tag i udenlandske, flade tegl er langt grovere end tagene af naturskifer. Også de specielle sten over graterne (tagets hjørner) er meget mere dominerende end skifertagets grater i zink, og de moderne ovenlys springer i øjnene.*

↓ *En "moderne" dør fra 1970'erne: Den er allerede udtjent, og ligesom trappen foran har den aldrig passet til huset.*

↓↓ *Oprindelig hoveddør udført som fornemt snedkerarbejde. Rosenvængets Hovedvej 6.*

De historicistiske villaer – overflader og detaljer

vindue, der bare gik helt til gulv: Døren havde samme bredde som de omgivende vinduer og havde faste fyldinger i stedet for glas fornedet for ikke at bryde facadens rytme.

Hoveddøren gjorde man til gengæld lidt mere ud af: Der var ofte muret eller i den sene periode pudset en fin indfatning omkring døren. Selve døren kunne være en fløjddør, der var så tilpas bred, at det var tilstrækkeligt at åbne den ene fløj.

Anbefalinger

De historicistiske huse har i deres detaljering en række kendetegn, som tilsammen giver husene deres arkitektoniske og bevarelsesmæssige værdi, og som det derfor gælder om at passe på.

Facader og tage

Tag vare på det blanke murværk, og ikke mindst på detaljer som murede stik og de brændte fuger. Disse er i dag dyre at genskabe – men tænk på, at de mindst kan holde i 150 år! Facadens raffinerede spil vil helt forsvinde, hvis fugerne ændres til moderne, glatte og fyldte fuger. Skal der sættes et nyt vindue eller en ny dør i huset, gælder det om at udvise den samme sans for detaljen, som datidens håndværkere gjorde: Sørg for, at falsene omkring det nye vindue er lige så præcist afsluttet som på de oprindelige vinduer. Det er i den slags detaljer, kvaliteten ses.

Undgå at pudse huset, det vil blot få de brændte fugers fine mønster til at forsvinde og derved fratage huset et af dets vigtigste særkender. Er facaden meget beskidt, kan den evt. afrensnes med en skånsom vandspuling.

↑ Huset er blevet overpudset med indfarvet mørtel. Huset er egentlig kønt – men ligner ikke længere et historicistisk hus.

↓ I gavlene sad tit "okseøjer" i støbejern, som gav lys til spidsloftet. Rosenvængets Allé 43.

↓↓ Her er okseøjet erstattet af en trist ventilationsrist.

← Bemærk, hvor elegant murværket afsluttes ved vinduesfalsene i et system af en hel, en kvart, en halv, en kvart og så igen en hel sten. Såløbne var som regel i skifer, evt. sammen med et fremtrukket skifte under vinduet. Rosenvængets Hovedvej 31.

De historicistiske villaer – overflader og detaljer

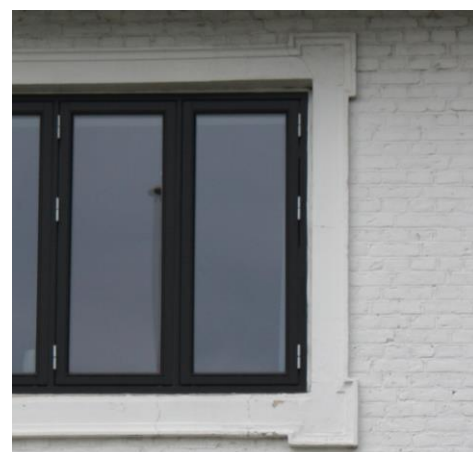

← Den overdækkede veranda er kommet til nogle år efter husets opførelse, men er med til at give huset dets særkende og er derfor vigtig at bevare. Rosenvængets Allé 50.

↑ Huset øverst har fået tilført kviste omkring år 1900. Egentlig passer de ikke til, men med deres fine snedkerhåndværk i nationalromantisk stil kan de gå an. Den moderne kvist nederst er med den zinkindklædte front og glasflunkerne helt fremmed for periodens formsprog og i sig selv grov.

↓ Hængslerne på det nye vindue er galvaniserede og kan derfor ikke males, så de lyser unødigt op. Vinduets detaljering i øvrigt er ganske karakterløs.

De fint udskårne vindskeuder på gavlene og spærenderne under tagudhænget er i høj grad med til at fortælle om husets historie og oprindelse. Særligt hvis taget skal efterisoleres, er det vigtigt at passe på gesimsens eller udhængets fine detaljer. Taget risikerer at blive forhøjet pga. den ekstra isolering, hvilket helt vil ændre udhængets form. Den bedste løsning vil være at isolere indefra.

Undgå at sætte kviste i tagene. De påkalder sig alt for meget opmærksomhed og er på den måde fremmede for arkitekturen. Undgå også moderne ovenlysvinduer, som i deres detaljering er alt for klodsede til et forfinet, historicistisk hus. Der findes på markedet i dag forskellige fabrikater af isolerede jerntagvinduer specielt designet til skifertage, som ud fra en arkitektonisk betragtning langt bedre vil kunne løse opgaven.

De ofte fint formede skorstenspiber bør bevares. De skaber balance i husets silhuet og danner en naturlig afslutning på taget. Nye tagrender og nedløb bør udføres i zink, som patinerer langt smukkere end tilsvarende i plast.

Vinduer og døre

Alt for ofte skiftes de gamle vinduer ud med moderne vinduer med en forsimplet detaljering, og dermed kommer huset som helhed til at fremstå forladiget. De gamle vinduer er udført i en træ-kvalitet, som ikke kan fås i dag, alene fordi det er for dyrt at have træ på lager i lang tid. Med omhyggelig vedligeholdelse kan de gamle vinduer holde meget længe. Vinduer bliver typisk angrebet af råd i bunden, hvor regnvandet samler sig. Få skiftet det dårlige træ, men lad resten være – det er fuldstændig sundt. Hvis varme-regningen er for stor, kan man med fordel, både økonomisk og komfortmæssigt, få monteret indvendige forsatsvinduer – et gammelt vindue med nye, tætte forsatsvinduer har mindst lige så god varmeisolerende effekt som moderne vinduer med energiglas. Sørg for, at tætningslisterne på forsatsvinduerne rent faktisk holder tæt, og sørg for, at mørtelfugerne udvendigt omkring vinduerne er i god stand. En af de store kilder til varmetab i et gammelt hus er normalt utætheder omkring vinduer og døre i facaden.

De historicistiske villaer – overflader og detaljer

Farvesætning

Nogle af de tidlige historicistiske villaer i Rosenvængets kvarter er på et tidspunkt blevet malet. Det er for så vidt ærgerligt, da murværkets stoflighed derved er sløret. I praksis kan det ikke lade sig gøre at fjerne malingen, så hvis huset skal males om, gælder det om at finde en karakterfuld farve, der passer ind i periodens farveholdning. Man var glad for mørke, men samtidig ret klare farver, fx mørk rød eller gul. Særligt på husene fra den sene periode er det vigtigt, at facaden fremstår i en kontrastfarve til gesimsbånd og hjørnekvadre. De var ofte malede i en naturstensfarve, fx en lys grårosa eller beige, snarere end hvidt.

Tømmerdetaljer og vinduer var ofte malede i mørke og lidt støvede kulører som fx mørkebrun ("dodenkop"), mørkegrøn o.l. Man kan evt. få udført en farveundersøgelse af en konservator for at få fastlagt de oprindelige farver.

↑ Huset er på et tidspunkt blevet malet, men de støvetblå vinduer danner en fin kontrast til den lyse facade. Rosenvængets Hovedvej 14.

← Et smukt og velholdt originalt vindue. Det buede overvindue har bevaret den karakteristiske halvmåne og sprossen i støbejern. Hjørnebåndshængslerne er naturligvis malet med i den mørkegrønne farve, som man tit benyttede i den tidlige historicisme. En detalje ved dette vindue er lodposten (det faste, lodrette stykke mellem de to nederste rammer), der er udført som en fin søjle i støbejern. I den nederste ramme til venstre er det originale glas bevaret: Dette ses af den elegante, flimrende spejling af huset overfor. Glasset til højre er nyere og næsten helt plant. Rosenvængets Allé 39.

↓ En original altankasse i støbejern er en fin detalje, som det gælder om at bevare. Vinduerne er i øvrigt malet i den særlige brune "dodenkop", som man yndede i historicismen. Rosenvængets Allé 41.

